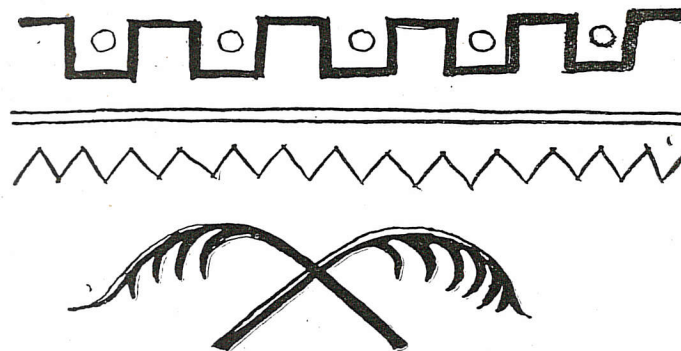

nämnts, och att döma av det antal röster, som han fick vid valet, hade han även borgerskapet för sig. Dahl synes däremot ha haft "pressens" sympatier, om de nu voro värda något. Den 24 augusti 1765 hyllades han med följande verser i tidningen:

"Du Hedersman, som ädelt täncker,
Som fångslas ej af magra hopp,
Som Lagens helgd ej wrångwist kräncker;
Men Rätten hjälper nitiskt opp,
Så oskuld skyddas, skalkhet störes:
Af glädje nu vårt inre röres.

Hwem unnar dig ej nå den Heder,
At wården dra om Gefle Stad,
Som nu en Krants åt dig bereder,
Ock bjuder dig sin famn helt glad.
Til Dig sig alla hjertan wända
Och nya hopp sig börja tända.

Dig nåd och hjälp Försynen gifwe
At Rätt och Lag sin styrka gje!
Med Dig vårt Gefle lyckligt blifwe
At wi med frögd wår wälgång se!
Låt Afund fritt sig få förtära
För STADENS VÄL och DAHLENS Ära".

Något om Ovansjö sockens gamla dräkter.

II.

Av Greta Hedlund.

Mansdräkterna.

Då det gällt att ta reda på dräktskicket för karlarna i Ovansjö socken, har det på ett sätt visat sig svårare, än vad som var fallet vid utforskandet av de olika kvinnodräkterna.

Männen gingo *före* vid bortläggandet av de gamla sockendräkterna. Medan kvinnodräkterna behöllo sin sockenkaraktär till in på sextiotalet, började männen på att lägga av sina gamla dräkter på 1840-talet. Detta betyder för utforskandet av dräkten, att man i stort sett är hänvisad till de redan åttio år gamlas berättelser. Uppgifterna, som man kan få av så gamla, äro, hur vederhäftiga och klara de än kunna vara, i allmänhet ganska knapphändiga, och rädslan för att trötta dem för mycket tvingar en ofta att sluta upp att fråga, just när man börjat komma i gång. En och annan gammal på

några och sjuttio år erinrar sig bra en gammal farfar eller morfar, som de sett som barn, och som aldrig "klädde om sig" utan bar sockendräkten till sin död, ehuru alla yngre karlar då lagt bort den.

En annan sak, som försvårat utforskandet, är, att också mansplaggen, som bevarats till våra dagar från denna tid, äro ganska få. Några vardagsplagg tror jag knappast finnas. Jag har inte träffat på mer än en "slogjacka". Av plagg, begagnade till bröllop och helg, finns det väl en hel del västar, halsdukar, nattkappor, handskar och skjortor samt några par sämskskinnsbyxor kvar men mig veterligt ingen häktrack, päls eller kapprock, inga strumpor, skor, mössor eller jackor, och utan att man får se de gamla plaggen, blir en beskrivning ju alltid osäker. Alltid är det någon detalj, som man inte kommit att fråga om, och när minnet för de gamla måste leta sig tillbaka ända till sin yttersta gräns, blir bilden, som man får, gärna litet suddig. Kanske kan något gammalt plagg komma i dagen och uppteckningarna, som här nedan skola lämnas, en annan gång kompletteras.

Vardagsdräkterna.

VINTERTID.

Om vintern var man klädd i "vallmaret grå". Man hade *grå lång rock*, som nådde ner på vaderna. Den hade skört, som voro "kluvna upp till ryggbasten", var fodrad med nästhäcklingsväv, hade ståndkrage och var försedd med häktor och hyskor att haka ihop framtill, varför dessa rockar också senare benämnts *häktrackar*.

Man hade *grå knäbyxor* med bred lucka, som knäpptes vid byxgjorden på s. k. gustafs-knappar. Kring

knäet knäpptes de med knäspännen av metall, vilka förekommo både ovala och rektangulära.

Strumporna voro också av grå vallmar, liksom även vanligen snösockorna samt den kapprock, som begagnades på forfärder.

Den vallmar, som användes till alla dessa plagg, var knappt grå utan snarare svart. Den var vävd av svarta ullen, precis sådan som denna var, men den kallades aldrig annat än grå vallmar. I senare tid, då man började väva ljusare grå vallmar, kallades den gamla "järngrå".

Det, som lyste upp i allt detta mörka grå, var *livstyckenas randningar*, *de brokiga halsdukarna* och strumpbandens granna flätor. Stundom förekommo stoppade sämskskinnslivstycken med laskad ornering, men man erinrar sig livligast *pärklivstyckena* med deras växlande randningar, grannare för de yngre och mörkare med mer avgränsade ränder för de äldre gubbarna. Sorg uttrycktes alltid med livstycksrandningar i svart, grönt och blått liksom med halsdukar, i vilka rött inte fick förekomma.

Livstyckena voro dubbelknäppta, försedda med metallknappar, 7—9 stycken vid var sida, hade fram- och ryggstycken av samma randiga pärkvävnad, voro fodrade med grovt linnefoder, hade ståndkrage och fickor. Ett enda livstycke har jag sett med små skört baktill och något längre än alla andra, som blivit bevarade. Förmodligen är detta en äldre typ av livstyckena i socknen.

Skjortorna, som buros till vardags, voro grova hamp-rex-skjortor, blaggarns- eller nästhäcklings-skjortor. De voro sammanrynkade i halsen och försedda med sprund framtill och en omkring 12 cm. hög krage, som veks ner

några och sjuttio år erinrar sig bra en gammal farfar eller morfar, som de sett som barn, och som aldrig "klädde om sig" utan bar sockendräkten till sin död, ehuru alla yngre karlar då lagt bort den.

En annan sak, som försvårat utforskandet, är, att också mansplaggen, som bevarats till våra dagar från denna tid, äro ganska få. Några vardagsplagg tror jag knappast finnas. Jag har inte träffat på mer än en "slogjacka". Av plagg, begagnade till bröllop och helg, finns det väl en hel del västar, halsdukar, nattkappor, handskar och skjortor samt några par sämskskinnsbyxor kvar men mig veterligt ingen häktrack, päls eller kapprock, inga strumpor, skor, mössor eller jackor, och utan att man får se de gamla plaggen, blir en beskrivning ju alltid osäker. Alltid är det någon detalj, som man inte kommit att fråga om, och när minnet för de gamla måste leta sig tillbaka ända till sin yttersta gräns, blir bilden, som man får, gärna litet suddig. Kanske kan något gammalt plagg komma i dagen och uppteckningarna, som här nedan skola lämnas, en annan gång kompletteras.

Vardagsdräkterna.

VINTERTID.

Om vintern var man klädd i "vallmaret grå". Man hade *grå lång rock*, som nådde ner på vaderna. Den hade skört, som voro "kluvna upp till ryggbasten", var fodrad med nästhäcklingsväv, hade ståndkrage och var försedd med häktor och hyskor att haka ihop framtill, varför dessa rockar också senare benämnts *häktrackar*.

Man hade *grå knäbyxor* med bred lucka, som knäpptes vid byxgjorden på s. k. gustafs-knappar. Kring

knäet knäpptes de med knäspännen av metall, vilka förekommo både ovala och rektangulära.

Strumporna voro också av grå vallmar, liksom även vanligen snösockorna samt den kapprock, som begagnades på forfärder.

Den vallmar, som användes till alla dessa plagg, var knappt grå utan snarare svart. Den var vävd av svarta ullen, precis sådan som denna var, men den kallades aldrig annat än grå vallmar. I senare tid, då man började väva ljusare grå vallmar, kallades den gamla "järngrå".

Det, som lyste upp i allt detta mörka grå, var *livstyckenas randningar*, *de brokiga halsdukarna* och strumpbandens granna flätor. Stundom förekommo stoppade sämskskinnslivstycken med laskad ornering, men man erinrar sig livligast *pärklivstyckena* med deras växlande randningar, grannare för de yngre och mörkare med mer avgränsade ränder för de äldre gubbarna. Sorg uttrycktes alltid med livstycksrandningar i svart, grönt och blått liksom med halsdukar, i vilka rött inte fick förekomma.

Livstyckena voro dubbelknäppta, försedda med metallknappar, 7—9 stycken vid var sida, hade fram- och ryggstycken av samma randiga pärkvävnad, voro fodrade med grovt linnefoder, hade ståndkrage och fickor. Ett enda livstycke har jag sett med små skört baktill och något längre än alla andra, som blivit bevarade. Förmodligen är detta en äldre typ av livstyckena i socknen.

Skjortorna, som buros till vardags, voro grova hamp-rex-skjortor, blaggarns- eller nästhäcklings-skjortor. De voro sammanrynkade i halsen och försedda med sprund framtill och en omkring 12 cm. hög krage, som veks ner

över halsduken. Den knöts ihop framtill med ett litet knytband, som trädde genom två knapphål i kragen. Ärmarna voro rynkade nertill och vidsyddas en bred manschett eller en smal linning, försedd med knapphål, som också knötos ihop med knytband. På framstyckena förekom på vardagsskjortorna endast en sparsam märkning.

Halsdukarna utgjordes vintertid merändels av långa stickade yllehalsdukar i granna färger, som köptes av västgötar eller dalgubbar. Men även tresnibbar vekos och begagnades allmänt att knyta kring halsen.

Den vanligaste mössan var en s. k. *kullmössa* av vallmar. Det var en mössa av fyra kilar, hopsyddas utan mellanskott och utan någon kant. Den kunde bäras inne också, om det var kallt, och gamla gubbar hade den t. o. m. som nattmössa.

När man skulle ut på forfärder och liknande, var man ordentligt påklädd. På huvudet hade man då en lädermössa, en s. k. *rimpmössa*. Det var en hög mössa med bred skärm, ofta av hundskinn, fodrad med vitt fårskinn men med svart skinn som mellanskott ("rimpor") och med örlappar, också fodrade med mörkt ludet skinn. Dessa kunde efter behag fällas ner över kinderna eller knytas uppe på mösskullen. De voro till det ändamålet försedda med röda knytband. Själva kullen bestod av tre olika lappar. I stället för häktrocken bar man då *vit fårskinnspäls*. Denna måtte ha varit ett mycket vackert plagg. Den hade långa skört. Där dessa slutade, var den i ryggen ornerad med ett par spiror av svarta blad och rosor, åstadkomna på så sätt, att det vita skinnets utklippts till fasonerna, och i dessa utklippningar framlyste då förut underlagt svart skinn. På samma sätt åstadkoms ett rosigt bälte i midjan. Det säger sig självt, att det förekom både enklare och finare

pälsar, så var det beträffande alla slags plagg. Då kunde spirorna krympa ihop och bältet ersättas av en enkel påstickad svart rem.

I dessa långa pälsar färdades man hemma på gården mellan de olika stugorna, när det var kallt, och i dem dansade man i någon nystuga, när man under forfärderna gjorde sina givna uppehåll. Nygårds i Vall var en gård, där Järbo-bönder och Högbo-bönder brukade stanna över natten. En av mina sagesmän har berättat, hur skörten på de långa pälsarna svängde och ven, när karlarna dansade, och hur rädda barnen voro att träffas av ett sådant förbiflaxande skört, där de stodo i något hörn eller i dörren och åsågo dansen.

En säck under huvudet, pälsen på och kapprocken över sig, det var dessa forbönders enkla nattkvarter i nystun, se'n dansen slutat.

Kapprocken bars eljest utanpå pälsen, och en bonde i päls och kapprock såg inte så litet duktig ut. Kapprocken hade både ståndkrage och axelkrage.

En kort vinterrock för vardagsbruk fanns också av grå eller grön vallmar, inuti helt fodrad med ludet skinn.

Snösockorna voro någon gång av garvat skinn och kallades då skinnsokor. De begagnades gärna, då det var smutsigt väglag. Snösockor av ludet skinn förekommo också.

Skorna utgjordes av låga s. k. svensk-skor, som hopfästades med remmar, vilka på söndagarna utbyttes mot spännen.

På händerna hade man dubbla *vantar*, sömmade vantar innerst och tumhandskar utanpå. Skulle man köra hästar, var man glad åt att ha mjukt på händerna. Då begagnades gärna inuti ett par västgöt-vantar, en sorts överfildade, ludna, mycket mjuka vantar. De skulle

gå litet högre upp på handleden, så att de syntes ovanför de svarta kalvskinnshandskarna, som buros utanpå. Dessa voro ofodrade. Även *muddar* av ludet skinn förekommo.

SOMMARTID.

Sommartid gick man merändels i *skjortärmarna*, och då syntes det vackra *livstycket* riktigt. Arbetsbyxorna utgjordes av *vita blaggarnsbyxor*, sydda som förut nämnda. (Det hände, att den fattige inte hade andra arbetsbyxor än blaggarnsbyxor även på vintern, och en av mina sagesmän har berättat mig, hur han sett forkarlar springa bredvid foran för att hålla sig varma i de tunna "brackorna".)

Strumporna voro vita lärftstrumpor.

Mössan kullmössa eller läderkaskett. En läderkaskett var en hög brun lädermössa med stor skärm.

Under slogen ansågs det viktigt att ha alldeles rena och fläckfria kläder, enligt en sagesman: snögvita. Man utbytte då det randiga livstycket mot en s. k. randjacka, om man inte föredrog att gå blott och bart i skjorta och byxor. Randjackan var eljest en blå och vitrandig kort linnerock med ståndkrage och utan foder.

Det var en vacker klädsel för arbetet ute på åker och äng: skjortan med märksömmen, de vita knäbyxorna och strumporna av lärft, de rödbrokiga strumpbanden och en brun läderkaskett.

Under de årtionden, som denna skildring kan passa in på, voro karlarna *slätrakade*. *Håret* bars rätt långt, uppstruket ur pannan och lagt bakom öronen.

Kyrkdräkter och söndagsdräkter.

Medan man märker en avgjord skillnad på kyrkdräkten och dräkterna för hemmabruk, när det gäller

kvinnornas klädsel, blir skillnaden härvidlag inte lika sträng för männens vidkommande. För dem är det skillnad på vardag och söndag och helgdag, men man behöver inte lägga av kyrkdräkten, när man kommer hem. Visserligen bytte far ofta om rock, när han kom hem, och satte på sig en annan huvudbonad, men det var inte med den nära nog rituella nödvändighet, som när kvinnorna strax vid hemkomsten hängde undan sina kyrkkläder, vilka också voro av helt annat material och snitt i många fall än söndagseftermiddagsdräkten, vilken endast var en vardagsdräkt, fast ny och fin.

På *helgdagar* voro männen klädda i *svart* lång *häkt-rock* av kläde, *svarta knäbyxor* av kläde, grant *röd-randigt* eller *grön- och blårandigt livstykke*, allt efter söndagens karaktär av glad eller allvarlig helg, *blå* vadmals- eller stick-*strumpor*, låga svenskskor med spännen, *grant påsydd skjorta* eller dito nattkappa samt *halsduk efter årstid och helg*. Var det sommarhelg, hade man vit halsduk, var det vinter och helg, hade man en grann rutig siden- eller yllehalsdukshalva, vid allvarshelg en i mörka färger och vid begravning ett svart silkeskläde.

Halsduken veks över en filt-tova, som var klippt av någon gammal hatt. Den var bredare mitt på och smalnade av åt sidorna. När den sedan placerades över nattkappan eller skjortkragen, höll den ut dessa på samma gång som den hindrade halsduken att sjunka ihop. Halsduken lindades två varv kring halsen och knöts framtill.

Nattkappan gjordes ibland av slätt vitt tyg, som då oftast utsyddes med kors-söm eller kedjesöm, eller också gjordes den av vitprickig kamris, det var samma sorts tyg som i kvinnornas vita helgdagsförkläden. I en

bouppteckning från 1830 omtalas 5 st. gamla nattkappor, så att, ehuru nattkappan bibehölls långt fram på 1800-talet, så har den dock hört ihop med den gamla dräkten också. Man satte gärna på sig en nattkappa och en grannare halsduk utanpå vardagsskjortan, om man skulle gå ut-bys. Till helgdagsbruk hade man svarta *höga hattar*, som voro vida oppi, och påsydda *fingerhandskar*.

Bergsmännen, som ville vara "allra värst" fina, kunde ha svarta knäbyxor av sammet och lika väst. Med sin långa klädesrock, sina skor med silverspännen, en fin vit netteldukshalsduk och hög nattkappa sågo de inte litet förnäma ut.

På årets *vanliga söndagar* hade man sommartid *vita sämskskinnsbyxor* (eller svarta bockskinnsbyxor), vintertid *blå vallmarsbyxor*. Alla byxor voro lika sydda, vardagsbyxorna kanske litet rymligare än helgdagsbyxorna. *Rockarna* voro mörkblå häktrockar, *livstyckena* de grannaste randiga pärkvästar, halsdukarna brokiga av olika slag, *strumporna blå* på vintern (även snösockorna voro blå) och *vita* på sommaren, strumpbanden granna, flätade med en franstofs, huvudbonaden hatt eller mörkblå s. k. *tallriksmössa*. Denna var en rund, flat mössa med kullen utspänd av en rotting och försedd med skärm.

Hemma, på bröllop och danser utbyttes hatten eller tallriksmössan mot "struttmössan", "tuppmössan" eller "långmössan", som den allt kallats. Detta var en brokig stickad toppmössa, som man gjorde sig av halsdukar, vilka man köpte av dalgubbarna. Av en halsduk (den var nämligen dubbel) fick man två mössor på så sätt, att man klippte halsduken mitt av, fällade de avklippta sidorna och vek upp dem till slag. Fransändarna rynkades ihop, och så hade man tofs på mössorna.

Även långrocken utbyttes ofta hemma mot en jacka av blått vadmal med gustafsknappar. De mera välförsedda hade också svarta dylika jackor att sätta på sig hemma på helgdagarna.

Brudgummen hade hatt, silkeshalskläde, finaste påsydda skjorta, halvsidenväst, svart lång rock, svarta byxor, vita mönsterstickade strumpor, granna strumpeband, skor med spännen och broderade handskar.

Den döde sveptes i sin brudgumsskjorta och sina brudgumsstrumpor.

Småpojarna hade randig ärmkolt, förskinn, hakbandshätta, grå eller vita strumpor. (Se för övrigt Från Gästrikebygder år 1925.)

Sagesmän.

- Lars Hansson i Yttermyre, född 1844.
Anders Hansson i Övermyra, född 1839.
Olof Hansson i Mom, född 1850.
Lisa Jansson i Västerberg, född 1840.
Karin Jacobsson i Österberg, född 1850.
Karin Holmström i Åsen, född 1849.
Anna Östblom i Västerberg, född 1848.
Mor Pettersson i Västerberg, född 1838.
-